

Η εξέλιξη των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πολιτικών μηχανικών σε σχέση με τους αρχιτέκτονες και τους τοπογράφους

Μέρος 1^ο: Από την ίδρυση του νεώτερου ελληνικού κράτους μέχρι την ίδρυση του πρώτου «πολυτεχνείου»

Του Τριαντάφυλλου Σφυρή, Πολιτικού Μηχανικού
tsfiris@gmail.com

1. Εισαγωγή

Ο νόμος 4254/2014 με τίτλο: «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις» στην υποπαράγραφο ΙΓ.12 («Ρυθμίσεις για το επάγγελμα του Πολιτικού Μηχανικού, Αρχιτέκτονας και Τοπογράφου») προβλέπει την έκδοση Προεδρικών Διαταγμάτων, τα οποία θα προκύψουν μετά από σύμφωνη γνώμη του ΤΕΕ, και με τα οποία θα καθορίζονται: α) Ειδικότητες μηχανικών με ειδικότερα προσόντα, πέραν του βασικού κύκλου σπουδών, που έχουν το δικαίωμα άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων των παραπάνω μηχανικών, β) Το σύνολο των γενικών και ειδικών γνώσεων και ικανοτήτων που απαιτούνται για την άσκηση των δραστηριοτήτων του παραπάνω μηχανικών προηγούμενου εδαφίου, γ) Επίπεδα επαγγελματικής δραστηριότητας που προσδιορίζουν τις απαιτήσεις για την ανάληψη συγκεκριμένων έργων κατά την άσκηση των εν λόγω επαγγελματικών δραστηριοτήτων και δ) Περιορισμοί ως προς τη δυνατότητα άσκησης συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας σε περιπτώσεις τεχνικών έργων ή τμημάτων αυτών των οποίων η μελέτη και η κατασκευή και η λειτουργία τους απαιτεί ιδιαίτερη επιστημονική και τεχνική κατάρτιση και γνώση για λόγους δημοσίου συμφέροντος και δημόσιας ασφάλειας.

Πρόκειται δηλ. να αναθεωρηθεί το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο άσκησης του επαγγέλματος των πολιτικών μηχανικών, των αρχιτεκτόνων και των τοπογράφων, και φυσικά αναμένεται «εμφύλιος πόλεμος» μεταξύ των ειδικοτήτων των μηχανικών. Το «μήλο της έριδος» θα είναι φυσικά τα επαγγελματικά δικαιώματα της κάθε μιας από τις τρεις αυτές ειδικότητες των μηχανικών, που καμία δεν θα θέλει να παραδώσει κερτημένα δικαιώματά της σε κάποια άλλη.

Ανεξάρτητα του τι λύση θα βρεθεί, καλό είναι να ξέρουμε πως διαμορφώθηκαν μέσα στα χρόνια τα επαγγελματικά δικαιώματα της κάθε ειδικότητας. Στο άρθρο αυτό επιχειρείται η παρουσίαση αυτής της πορείας, όπως αποτυπώνεται μέσα από τους νόμους και τα διατάγματα που εκδόθηκαν από την ίδρυση του νεώτερου ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα, και αφορούν τις διάφορες ειδικότητες των μηχανικών. Είναι προϊόν επιμελημένης αναζήτησης στα Φύλλα της Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος από το 1825 μέχρι το 1932 και στα Φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ) από το 1833 μέχρι σήμερα.

Και «εν αρχή ήν ο Λόγος», για να θυμηθούμε λίγο και την βιβλική δημιουργία του κόσμου. Στην περίπτωση μας «Λόγος» είναι η ειδικότητα του «Πολιτικού» Μηχανικού, από την οποία προέκυψαν χρόνο με τον χρόνο οι άλλες ειδικότητες και από αυτές οι άλλες υπο-ειδικότητες, κάτι δηλ. σαν τα κλαδιά σε ένα γενεαλογικό δέντρο. Τα εισαγωγικά στο «Πολιτικός» και όχι στο «Πολιτικός Μηχανικός» δεν είναι τυπογραφικό λάθος. Το γιατί θα φανεί από όσα θα αναπτυχθούν παρακάτω.

2. Η εμφάνιση των Μηχανικών ως επαγγελματική ειδικότητα.

Η Μηχανική ως επιστήμη είναι βέβαια παμπάλαια. Το επάγγελμα όμως του μηχανικού δεν είναι τόσο παλιό. Μέχρι την εμφάνιση των μηχανικών τα τεχνικά έργα (κτίρια, δρόμοι, γέφυρες, υδραγωγεία, καράβια κλπ) γίνονταν από τεχνίτες (χτίστες, ξυλουργούς, σιδεράδες

κλπ) και αυτό ήταν αρκετό για τις ανάγκες των συνήθων τεχνικών έργων που κατασκευάζονταν. Οι μηχανικοί ως επιστημονική ειδικότητα άρχισαν να χρειάζονται, όταν τα έργα άρχισαν να γίνονται πιο πολύπλοκα και με μεγαλύτερες απαιτήσεις αντοχής και ακρίβειας, κυρίως για τις ανάγκες των πολέμων (οχυρώσεις, γέφυρες, τάφροι, δρόμοι, διώρυγες, τοπογραφία, κλπ). Κάθε στρατός που πήγαινε να πολεμήσει διέθετε τις δικές του «μονάδες μηχανικού» και φυσικά αξιωματικούς που διέθεταν την γνώση και την εμπειρία για να τις διευθύνουν. Αυτή είναι η πρώτη εμφάνιση των «μηχανικών» ως ιδιαίτερη επαγγελματική ειδικότητα.

3. Η εμφάνιση των «Πολιτικών» Μηχανικών στην Ευρώπη.

Ο όρος «πολιτικός μηχανικός» για να προσδιορίσει μια επαγγελματική ειδικότητα χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Αγγλία τον 18^ο αιώνα μετά τους μεγάλους Ναπολεόντειους πολέμους. Οι ανάγκες των στρατιωτικών έργων και επιχειρήσεων είχαν αναγκάσει το στρατιωτικό σώμα να αποκτήσει μεγάλη τεχνογνωσία και εμπειρία πάνω στην μηχανική. Όταν τέλειωσαν οι πόλεμοι αποφασίστηκε η τεχνογνωσία αυτή να χρησιμεύσει στα πολιτικά τεχνικά έργα. Οι δε μηχανικοί που ασχολήθηκαν με αυτά τα έργα, δηλ. τα «πολιτικά», ονομάστηκαν «πολιτικοί μηχανικοί» (civil engineer στα αγγλικά, ingénieur civil στα γαλλικά), για να διακρίνονται από τους συναδέλφους τους «στρατιωτικούς μηχανικούς», που ασχολούνταν με τα «στρατιωτικά» έργα.

Μέχρι να ιδρυθούν ειδικές σχολές για «πολιτικούς» μηχανικούς, την εκπαίδευση των πρώτων «πολιτικών» μηχανικών την είχαν αναλάβει οι στρατιωτικές σχολές. Ακόμη και μέχρι σήμερα η περίφημη γαλλική σχολή École Polytechnique (Πολυτεχνική Σχολή) υπάγεται στο Γαλλικό Υπουργείο Άμυνας, στο δε Βέλγιο διπλώματα «πολιτικού μηχανικού» (Ingénieur Civil) απονέμονται από την Βασιλική Στρατιωτική Ακαδημία (Ecole Royale Militaire).

4. Η εμφάνιση των «Πολιτικών» Μηχανικών στην Ελλάδα.

Στα πρώτα χρόνια της ύπαρξης του νεώτερου ελληνικού κράτους, δηλ. από το 1821 και μετά, οι ανάγκες σε τεχνικούς για τα δημόσια πολιτικά έργα καλύπτονταν από τους αξιωματικούς τους στρατού. Με διάταγμα του Καποδίστρια ιδρύθηκε στις 28 Ιουλίου 1829 ειδικό Σώμα στο στρατό με την επωνυμία «Σώμα Αξιωματικών Οχυρωματοποιών και Αρχιτεκτονικών» (Πράξις αρ. 13.559, Φύλλο της Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος αρ.. 56/17-8-1829). Στις παρ. 2 και 5 της Πράξης διαβάζουμε:

2. Καμία οικοδομή, είτε επισκευή **πολεμικών ή πολιτικών κτιρίων** δεν θέλει γίνεσθαι παρά από το **σώμα των οχυρωματοποιών και αρχιτεκτονικών**, ή υπό την διεύθυνσιν αυτού.

5. Ο ταγματάρχης και οι λοχαγοί θέλουν **ιδιαιζόντως διορίζεσθαι επί κεφαλής της υπηρεσίας εις τα φρούρια, υπό δε τας διαταγάς αυτών και επί κεφαλής των εργοστασίων θέλουν είσθαι οι υπολοχαγοί και ανθυπολοχαγοί.**

Θέλουν κάμνει αμέσως ή εμμέσως **τα σχέδια περί κατασκευής, συντηρήσεως, ή βελτιώσεως των οχυρωμάτων, των πολεμικών, ή πολιτικών κτιρίων, των γεφυρών, των οδών κτλ.**

Οι αξιωματικοί αυτοί δεν λέγονταν ακόμη «μηχανικοί». Ο όρος «μηχανικός» ως ειδική κατηγορία αξιωματικών πρωτοεμφανίστηκε 4 χρόνια αργότερα, στο Βασιλικό Διάταγμα της 1-8-1833 «Περί συστάσεως του σώματος του Μηχανικού» (ΦΕΚ 31/4-10-1933). Οι αξιωματικοί του σώματος αυτού κάλυπταν και τις ανάγκες των πολιτικών υπηρεσιών. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Διατάγματος:

Εις την μητρόπολιν εκάστου Νομού, εξαιρουμένου εκείνου των Κυκλάδων, θέλει διορισθή **αξιωματικός του Μηχανικού**, όστις θέλει ασχολείται εις τον Νομόν του με την κατασκευή **των στρατιωτικών και πολιτικών** δημοσίων οδών, γεφυρών και υδραυλικών οικοδομών, με την σύνταξιν των ανηκόντων σχεδίων και προϋπολογισμών, με την διεύθυνσιν της εκτελέσεως των οικοδομών και με την ιδιαίτεράν φροντίδα της διατηρήσεως των οικοδομών του Κράτους.

Δια τους Νομούς Αργολίδος και Κορινθίας, Αττικής και Βοιωτίας, Μεσσηνίας, Ακαρνανίας και Αιτωλίας πρέπει να διορισθούν Λοχαγοί, δια την Εύβοιαν ο παλαιότερος Ανθυπολοχαγός, δια τους λοιπούς Νομούς υπολοχαγοί ως **Μηχανικοί των Νομών**.

Οι πρώτοι αξιωματικοί που ορίστηκαν ως «Μηχανικοί των Νομών», γνωστοί και ως «Νομομηχανικοί», ήταν κατά πάσα πιθανότητα αλλοδαποί, αφού δεν υπήρχαν ακόμη έλληνες αξιωματικοί με την κατάλληλη τεχνική εκπαίδευση. Στην σελ. 260 του ΦΕΚ 33/13-10-1833 διαβάζουμε τα ονόματα των πρώτων αξιωματικών που διορίστηκαν στο Σώμα του Μηχανικού: Υποσυνταγματάρχης και Διοικητής του σώματος ο Αντώνιος Τσέχ, ταγματάρχης ο Φρειδερίκος Βράκερ, Λοχαγοί και Διοικητές λόχων οι Αδόλφος Τρέσερ, Εδουάρδος Λούφτ, Ιωσήφ Λαμάης, Φραγκίσκος Μύλλερ, Ανθυπολοχαγός ο Λουδοβίκος Βέμπερ. Η πρώτη ελληνική σχολή αξιωματικών ιδρύθηκε το 1834 στο Ναύπλιο με την επωνυμία «Σχολή των Ευελπίδων». Δεδομένου ότι φοίτηση στην σχολή ήταν οκταετής, οι πρώτοι έλληνες αξιωματικοί που στελέχωσαν το σώμα του Μηχανικού ήταν από το 1842 και μετά.

5. Η πρώτη σχολή μηχανικών για «πολιτικά» έργα ήταν στρατιωτική.

Μέχρι την ίδρυση ειδικού «Σώματος πολιτικών μηχανικών» το 1878 στο Υπουργείο Εσωτερικών όλα τα δημόσια πολιτικά έργα γίνονταν από το Σώμα του στρατιωτικών μηχανικών. Στην Απόφαση της 16-8-1833 «Περί συστάσεως νέων οδών εις διάφορα μέρη του Κράτους» (ΦΕΚ 29/14-9-1833) διαβάζουμε:

Διό παραγγέλλεται η επί των Εσωτερικών Γραμματεία (Σ.Σ. είναι το τότε Υπουργείο Εσωτερικών) να συνεννοηθή άνευ αναβολής μετά της επί των Στρατιωτικών Γραμματεία (Σ.Σ. είναι το τότε Υπουργείο Άμυνας) δια να αποσταλώσι το πολύ εντός 15 ημερών **αξιωματικοί του μηχανικού σώματος** προς ακριβέστερον ορισμόν και σημείωσιν των ρηθειςών οδών, και δια να εμπορέση να αρχίση η οδοποιία μετ' ου πολύ.

Την εκπαίδευση των ημεδαπών αξιωματικών που θα στελέχωναν το Σώμα του Μηχανικού (αλλά και των άλλων Σωμάτων) την ανάλαβε η μετά από έξι μήνες ιδρυθείσα «Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων» (Βασιλικό Διάταγμα της 19-2-1834, ΦΕΚ 29/17-8-1834). Η σχολή αυτή ήταν η πρώτη σχολή που παρείχε τεχνική εκπαίδευση στη Ελλάδα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό της Σχολής η διδασκαλία των ανώτερων μαθηματικών και των τεχνικών μαθημάτων (παράλληλα με των υπολοίπων της γενικής παιδείας και των στρατιωτικών θεμάτων) γινόταν στις τελευταίες 4 τάξεις από τις 8 της Σχολής. Στο άρθρο 49 του Διατάγματος διαβάζουμε τα ειδικά αυτά τεχνικά μαθήματα που διδάσκονταν σε κάθε τάξη:

- στην 5η τάξη: στοιχεία διαφορικού λογισμού, σφαιρική τριγωνομετρία, αναλυτική γεωμετρία, καταμέτρησις κτιρίων και μηχανών, εξήγησις των ευρρηστοτέρων ξυλοδέσεων, τοπογραφική και χωρογραφική
- στη 6^η τάξη: διαφορικός λογισμός, περιγραφική γεωμετρία, πρακτική γεωμετρία, γεωδαισία, περαστική, κατασκευή κανονοστασίου
- στην 7^η τάξη: στατική και μηχανική των στερεών και ρευστών σωμάτων, θεωρία και πράξις της χωροσταθμίσεως, πολιτική αρχιτεκτονική, μόνιμος οχυρωματική
- στην 8^η τάξη: φυσική και χημεία, οδοποιία, υδροτεχνία και γεφυροποιία

Η Σχολή δηλ. των Ευελπίδων ήταν ένα κανονικό «πολυτεχνείο». Η ίδρυση «πολιτικής» σχολής για μηχανικούς έμελε να αργήσει πολύ. Άλλωστε στα μεν δημόσια έργα οι ανάγκες για

μηχανικούς καλύπτονταν από τους αξιωματικούς του Μηχανικού, στα δε ιδιωτικά έργα δεν υπήρχε τέτοια ανάγκη, καθώς ήταν απλά και μικρά και αρκούσε η παρουσία έμπειρου τεχνίτη. Χαρακτηριστικός είναι ο πρώτος κατά κάποιο τρόπο «Οικοδομικός Κανονισμός», το Βασιλικό Διάταγμα της 3-4-1835 «Περί υγιεινής οικοδομών πόλεων και κωμών» (ΦΕΚ 19/15-5-1835), στο άρθρο 13 του οποίου διαβάζουμε:

Δεν συγχωρείται επιχειρήσις (Σ.Σ. εννοεί «δεν επιτρέπετε εργασία κατασκευής») εις δήμους πρώτης και δευτέρας κλάσεως, ειμή μόνο αφού προηγουμένως εγκριθή το σχέδιον από **εμπειρότεχνον άνδρα**

Εις τον αυτόν κανονισμόν υπάγονται και οι λοιποί δήμοι εντός ή πλησίον των οποίων ευρίσκονται **εμπειρότεχνοι άνδρες**, εκτός μόνος αν η οικοδομή δια την ευτάλειαν της αξίας δεν απαιτή τοιαύτην πρόνοιαν κατά την ευλόγιστον γνώμην περί τούτου των επιτοπίων Αρχών.

Γενικώς το **ύψος των οικιών δεν πρέπει να υπερβαίνη τας δύο οροφάς**, όπου δε συμβαίνουν σεισμοί, απαγορεύεται αυστηρώς το να έχωσι πλειοτέρας.

6. Το πρώτο «πολιτικό» τεχνικό σχολείο.

Οι ανάγκες της διεύθυνσης της εκτέλεσης των δημοσίων πολιτικών έργων καλύπτονταν είτε από τους νομομηχανικούς του στρατού είτε από αρχιτέκτονες που σπούδασαν στο εξωτερικό. Στο Διάταγμα «Περί της διεύθυνσεως των πολιτικών δημοσίων οικοδομών» (ΦΕΚ 79/28-12-1836) μεταξύ άλλων διαβάζουμε:

1. Όλαι αι νέαι οικοδομαί και επισκευαί των εις πολιτικές Γραμματείας αναγομένων κτιρίων θέλουν εκτελείσθαι από **πολιτικούς αρχιτέκτονας**, και εις έλλειψιν αυτών από **νομομηχανικούς**.

47. Η τεχνική επιτήρησις των οικοδομών από μέρος των **νομομηχανικών ή αρχιτεκτόνων**, επεκτείνεται εις όλα τα πολιτικά δημόσια κτίρια, τα οποία κείνται εις την περιφέρειάν των.

49. Οι **νομομηχανικοί** χρεωστούν εξάπαντος εις κατεπείγουσας περιπτώσεις, όπου δεν ημπορεί να ζητηθή η άδεια του αρχηγείου των, να βοηθήσι τα ανηκούσας πολιτικές αρχάς εις τας τεχνικάς εργασίας.

54. Το παρόν διάταγμα προσαρμόζεται αναλόγως και εις την **οδοποιάν** και τας **υδραυλικάς** εργασίας.

Στο Διάταγμα αυτό παράλληλα με τον όρο «νομομηχανικός» χρησιμοποιούνται σποραδικά και για πρώτη φορά οι όροι «επιτόπιος μηχανικός» ή σκέτο «μηχανικός» και παράλληλα με τον όρο «πολιτικός αρχιτέκτων» οι όροι «νομοαρχιτέκτων, «επαρχιακός αρχιτέκτων» ή σκέτο «αρχιτέκτων», αλλά έχουν την ίδια σημασία:

37. Δι έκαστον οικοδομικόν αντικείμενον θέλει καταστρώνεται ιδιαίτερος προϋπολογισμός εξόδων ..., με σχέδια ενεργούμενα, όπου το δυνατόν επιτοπίως δια του **νομομηχανικού και νομοαρχιτέκτονος**.

46. Ο επιφορτισμένος την οικοδομήν **αρχιτέκτων ή μηχανικός** θέλει κρατεί βιβλίον λογαριασμών όλων των εκδοθεισών δι' αυτόν πιστώσεων.

50. Δεν συγχωρείται εις τους **επιτοπίους μηχανικούς και επαρχιακούς αρχιτέκτονες**, εις περίπτωσιν ανυπερθέτων επισκευών, των οποίων η αναβολή ήθελεν επιφέρει μεγαλητέρας ζημίας, να εξοδεύωσι»

Στο ίδιο διάταγμα ορίζεται ότι η Κυβέρνηση θα φροντίσει ώστε οι απαραίτητες γνώσεις των «πολιτικών αρχιτεκτόνων» να αποκτούνται εντός του Κράτους:

52. Κανείς των αρχιτεκτόνων δεν ημπορεί να απολαύση σταθερόν διορισμόν έως ότου να αποδείξη αποχρώντως, τας γνώσεις και την ικανότητά του δι' εξετάσεως γινομένης παρά τω επί των οικοδομών τμήματι της Γραμματείας. Η Κυβέρνησις θέλει λάβει ακολούθως ευκαιρίαν να κατορθώση την απόκτησιν των θεωρητικών και πρακτικών τούτων γνώσεων **εντός του Κράτους**.

Το πρώτο πολιτικό τεχνικό σχολείο για την εκπαίδευση των «εμπειροτέχνων ανδρών», που ήταν απαραίτητο από τον νόμο για την κατασκευή των ιδιωτικών κτιρίων, ιδρύθηκε το 1836 με το Βασιλικό Διάταγμα της 31-12-1836 «Περί εκπαιδεύσεως εις την αρχιτεκτονικήν» (ΦΕΚ 82/31-12-1836). Σύμφωνα με την παρ. 1 του Διατάγματος:

Θέλει συστηθή τώρα πλέον εις Αθήνας σχολείον εις το οποίον θέλουν διδάσκεσθαι την Κυριακήν και τας εορτάς όσοι επιθυμούν να μορφωθώσιν **ως αρχιτεχνίται (μαΐστορες) εις την αρχιτεκτονικήν**».

Σύμφωνα με την παρ. 3:

Η διδασκαλία θέλει γίνεσθαι από τον **διδάσκαλον της ιχνογραφίας** του γυμνασίου των Αθηνών, από το προσωπικό του **αρχιτεκτονικού τμήματος** ή τον **αρχιτέκτονα της πόλεως**.

Στο δε άρθρο 6 διευκρινίζεται ότι:

Δια την ανωτέραν διδασκαλίαν της αρχιτεκτονικής, θέλουν δόσει την αναγκαίαν ευκαιρίαν το, τε **στρατιωτικόν σχολείον** και το **συσταθησόμενον πανεπιστήμιον**, μάλιστα δε, θέλει παραδοθεί δια τας ανωτέρας τάξεις του στρατιωτικού σχολείου σειρά μαθημάτων της **πολιτικής αρχιτεκτονικής**. Οι δε μαθηταί οίτινες επιθυμούν, να αφιερωθώσιν εις την αρχιτεκτονικήν, θέλουν δοθή ωε επιστάται της εκτελέσεως, πλησίον εις τους **μηχανικούς των νομών**, και θέλουν μεταχειρίζεσθαι καταλλήλως εις την εκτέλεσιν των δημοσίων οικοδομών, δια να αποκτήσωσιν τα πρακτικάς γνώσεις.

Στο Διάταγμα αυτό βλέπουμε:

- την χρήση του όρου «πολιτική αρχιτεκτονική» για να υποδηλώσει την αρχιτεκτονική που δεν είναι η «στρατιωτική» που διδάσκονταν στο στρατιωτικό σχολείο. Σε μετέπειτα νόμους θα δούμε και τους όρους «πολιτικός μηχανικός» και «πολιτικός γεωμέτρης».
- την χρήση των όρων «αρχιτεκτονική» και «ανώτερη αρχιτεκτονική», όπου η μεν «αρχιτεκτονική» υποδήλωνε την οικοδομική τέχνη, την οποία διδάσκονταν στο νεοϊδρυθέν σχολείο οι προοριζόμενοι για αρχιτεχνίτες, η δε «ανώτερη αρχιτεκτονική»

υποδήλωνε την οικοδομική επιστήμη, την οποία ήδη διδάσκονταν στο στρατιωτικό σχολείο οι προοριζόμενοι για αξιωματικοί του Μηχανικού Σώματος του στρατού και μελλοντικά θα διδάσκονταν στο «συσταθησόμενον πανεπιστήμιον» οι προοριζόμενοι για τα πολιτικά έργα.

- την ύπαρξη «αρχιτεκτονικού τμήματος» και «αρχιτέκτονα της πόλεως», ο οποίος προφανώς ή ήταν αλλοδαπός ή είχε σπουδάσει στο εξωτερικό
- την χρήση το όρου «μηχανικός του νομού» (ή «νομομηχανικός») που υποδήλωνε τον «παν-μηχανικό», αυτόν δηλ. που έκανε όλα όσα κάνουν σήμερα οι πολιτικοί μηχανικοί, οι αρχιτέκτονες, οι τοπογράφοι και οι μηχανολόγοι. Ο μηχανικός αυτός θα ονομασθεί αργότερα «πολιτικός μηχανικός» και θα αποτελέσει την μοναδική κατηγορία μηχανικών μέχρι την εμφάνιση των αρχιτεκτόνων, των μηχανολόγων και των τοπογράφων.

Δυστυχώς το «συσταθησόμενον πανεπιστήμιον», που θα παρείχε σύμφωνα με το προαναφερθέν Διάταγμα την «ευκαιρίαν δια την ανωτέραν διδασκαλίαν της αρχιτεκτονικής», όταν συστάθηκε 4 μήνες αργότερα (Βασιλικό Διάταγμα της 14-4-1837, ΦΕΚ 16/24-4-1837), δεν περιελάμβανε σχολή για κανενός είδους μηχανικούς:

Άρθρ. 3

Το πανεπιστήμιον σύγκειται προς το παρόν από τέσσαρας σχολάς, δηλαδή

1. Την της θεολογίας,
2. Την των νομικών επιστημών,
3. Την της ιατρικής,
4. Την της φιλοσοφίας και της άλλης εγκυκλίου παιδείας

Έτσι οι μηχανικοί για τις ανάγκες των δημοσίων πολιτικών έργων συνέχισαν να είναι είτε στρατιωτικοί είτε απόφοιτοι σχολών του εξωτερικού (στρατιωτικών ή πολιτικών) και θα συνέχιζαν έτσι για άλλα 50 χρόνια!

Αυτό στοιχειώδες σχολείο των Κυριακών και εορτών ήταν γνωστό ως «πολυτεχνείο» γιατί εκεί διδάσκονταν «πολλές τέχνες». Από αυτό το σχολείο προέκυψε το 1914 το «Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο», μέσα από αλληπάλληλες προσαρμογές του σχολείου στις ανάγκες και απαιτήσεις του εξελισσόμενου ελληνικού Κράτους. Γι αυτό και το 1938, με πανηγυρικές εκδηλώσεις που κράτησαν 3 μέρες, γιορτάστηκαν στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο τα 100 χρόνια από την ίδρυσή του (ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ του ΤΕΕ, Τεύχος 181, 1-7-1939).

7. Η ίδρυση της πρώτης «πολιτικής» σχολής για μηχανικούς

Το σχολείο των Κυριακών και εορτών που είχε ιδρυθεί το 1836 για την εκπαίδευση αρχιτεχνιτών, μετεξελίχθηκε το 1843 σε πιο σοβαρό τεχνικό σχολείο με την επωνυμία «Εν Αθήναις σχολείον των τεχνών» (ΒΔ της 22-10-1843 ΦΕΚ 38/9-11-1843), αλλά και πάλι αφορούσε μόνο τεχνίτες.

Α'. Το εν Αθήναις σχολείον των τεχνών θέλει διαιρεθεί εις τρία τμήματα.

1. Εις σχολείον των κυριακών και εορτών, προωρισμένον δια την τελειοποίησιν των επαγγελλομένων **διαφόρους τέχνας**.
2. Εις σχολείον καθημερινόν, όπου θέλει διδάσκεσθαι μεθοδικώς **παίδες προωρισμένοι εις τα βιομηχανικά τέχνας**.
3. Εις σχολείον ανώτερον δια καθημερινήν διδασκαλίαν των **ωραίων τεχνών**.

Αυτή ήταν η μοναδική «πολιτική» τεχνική σχολή που θα παρείχε τεχνική εκπαίδευση για τα επόμενα 44 χρόνια! Τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων του «Σχολείου των τεχνών» καθορίστηκαν με ΒΔ στις 29-4-1851 (ΦΕΚ 13/24-5-1851):

Εκ των εξερχομένων εκ του σχολείου των τεχνών μαθητών, όσοι, δόσαντες τας απαιτούμενας εξετάσεις έλαβον το ανήκον απολυτήριο, θέλουν λαμβάνεσθαι κατά προτίμησιν υπ' όψιν παρά επί των Εσωτερικών Υπουργού εις τους διορισμούς **ιγνογράφων, βοηθών γεωμετρών, επιστατών** επί των οδών, γεφυρών και λοιπών παρ' αυτού εκτελουμένων δημοσίων έργων.

Δηλ. οι απόφοιτοι της σχολής αυτής δεν θεωρούνταν μηχανικοί και ούτε μπορούσαν να εργασθούν σε θέσεις μηχανικών.

Το 1863 με το Θέσπισμα της 26-8-1863 «Περί νέου διοργανισμού και διευθύνσεως του Σχολείου των τεχνών» (ΦΕΚ 33/14-9-1863) έγιναν κάποιες ουσιώδεις μεταβολές στην δομή και τους σκοπούς του Σχολείου, αλλά παρέμεινε σχολείο μόνο για τεχνίτες.

Άρθρον 2

Η διδασκαλία διαιρείται εις δύο, εις **βιομηχανικήν** κυρίως και εις **καλλιτεχνικήν**, εφ' όσον αυτή συντελεί εις τελειοποίησιν τεχνών.

Την διδασκαλίαν αποτελούσι

Α'. το Σχολείον των Κυριακών, εις ό θέλουσι διδάσκεσθαι προς τελειοποίησιν αυτών οι **επαγγελλόμενοι ήδη διαφόρους τέχνας**.

Β'. Εις Σχολείον καθημερινόν, εις ό θέλουσι εκπαιδεύεσθαι μεθοδικώς παίδες προωρισμένοι δια την **βιομηχανίαν, τεκτονικάς και γεωμετρικάς εργασίας**.

Γ'. εις σχολείον Καλλιτεχνικόν, όπου θέλουσι διδάσκεσθαι **στοιχειωδώς αι ωραιαι τέχναι**.

Άρθρον 3

Η διάρκεια της μαθητεύσεως εν μεν τω Σχολείω των Κυριακών είναι μονοετής, εις δε το Καθημερινόν δια μεν τους **τέκτονας, γεωμέτρους, σιδηρουργούς και χημοτέχνας τριετής**, δια δε τους καλλιτέχνας πενταετής.

Άρθρον 6

Η διδασκαλία γίνεται δωρεάν, έκαστος δε μαθητής εκλέγει την **τέχνην** αυτού, ή προτίθεται να εκμάθη, άμα τη εισαγωγή αυτού εις το σχολείον.

Δια να καταταχθή τις εις το Σχολείον των Κυριακών αρκεί να γνωρίζει το αναγινώσκειν και γράφειν. Δια να καταταχθή δε εις το Καθημερινόν, **απολυτήριον Ελληνικού Σχολείου**.

Ήταν δηλαδή Σχολείο μέσης εκπαίδευσης. Η ουσιώδης διαφορά ήταν ότι οι απόφοιτοι του Καθημερινού Σχολείου γινόταν «διπλωματούχοι» τέκτονες ή γεωμέτρους:

Άρθρον 8

Οι κριθέντες άξιοι απολύσεως μαθηταί **εφοδιάζονται με δίπλωμα**, εις ό μνημονεύεται το είδος της τέχνης και ο βαθμός, ον κατά τας εξετάσεις έλαβεν έκαστος.

Αντίστοιχα όμως είχαν προσαρμοστεί και τα μαθήματα που διδάσκονταν. Σύμφωνα με το Άρθρο 3 στο «Καθημερινό Σχολείο» διδάσκονταν: Στοιχειώδη μαθηματικά μέχρι τριγωνομετρίας, Αρχαία στατικής και θεωρητική και πρακτική μηχανική, Περιγραφική γεωμετρία και εφαρμογή αυτής, Αρχιτεκτονική και οικοδομική, Πρακτική γεωμετρία, Φυσική και Χημεία.

Η πρώτη πολιτική σχολή από την οποία θα εξέρχονταν μηχανικοί ιδρύθηκε 1887 με τίτλο «Σχολείον των Βιομηχάνων Τεχνών» (Νόμος ΑΦΜΑ/1887, ΦΕΚ 159/20-6-1887) και περιελάμβανε τρεις σχολές:

Άρθρον 1

Το εν Αθήναις σχολείον των βιομηχάνων τεχνών, υπαγόμενον εις την αρμοδιότητα του επί των Εσωτερικών Υπουργείου, σκοπόν έχει την μόρφωσιν τεχνικών ανδρών δια την τε δημοσίαν υπηρεσίαν και την βιομηχανίαν.

Άρθρον 2

Το σχολείον αποτελείται εκ τριών ειδικών σχολών επί του παρόντος, ήτοι
α') της των **πολιτικών μηχανικών**,
β') της των **μηχανουργών**,
γ') της των **γεωμετρών και εργοδηγών**.

Ο νόμος αυτός είναι το πρώτο νομοθετικό κείμενο στο οποίο αναφέρεται για πρώτη φορά ο όρος «πολιτικός μηχανικός». Τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων της κάθε σχολής κατ' αντιστοιχία με τα μαθήματα που διδάσκονταν στην κάθε μια, ορίζονταν στα άρθρα 3, 4 και 5 του νόμου:

Άρθρον 3

Η σχολή των **πολιτικών μηχανικών** παρασκευάζει μηχανικούς δια τε τας δημοσίας και ιδιωτικές ανάγκας, καταλλήλους προς κατασκευήν **οδών, γεφυρών, σιδηροδρόμων, υδραυλικών έργων και οικοδομών**. Η διδασκαλία είναι τετραετής, διδάσκονται δε τα εξής μαθήματα:

Άρθρον 4

Η σχολή των **μηχανουργών** σκοπόν έχει την μόρφωσιν των μελλόντων ν' ασχοληθώσιν εις τους δια της χρήσεως των **μηχανών** διεξαγομένους κλάδους της τε δημοσίας υπηρεσίας και της βιομηχανίας. Η διδασκαλία είναι τετραετής, διδάσκονται δε τα εξής μαθήματα:

Άρθρον 5

Η σχολή των **γεωμετρών και εργοδηγών** σκοπόν έχει να παρασκευάση ικανούς γεωμέτρας και εργοδηγούς δια τε τας δημοσίας και ιδιωτικές ανάγκας. Η διδασκαλία είναι διετής, διδάσκονται δε τα εξής μαθήματα:

Σε ότι αφορά τους «πολιτικούς μηχανικούς», μεταξύ των μαθημάτων που διδάσκονταν ήταν:

- Στοιχειώδης μηχανική, Τεχνικές σχεδιάσεις, Οπλασκία (στο 1^ο έτος)
- Χωροστάθμιση, Οικοδομική, Οδοποιία, Ορυκτολογία και Γεωλογία, Θεωρητική μηχανική, Ιστορία της τέχνης, Τεχνικές σχεδιάσεις, Οπλασκία (στο 2^ο έτος)
- Εφαρμοσμένη μηχανική, Γεφυροποιία, Αρχιτεκτονική, Μηχανολογία, Δασολογία, Αισθητική, Τεχνικές σχεδιάσεις, Οπλασκία (στο 3^ο έτος), Λιμενικά έργα, Σιδηροδρομική, Οικοδομική, Αρχιτεκτονική, Τεχνικές σχεδιάσεις, Οπλασκία (στο 4^ο έτος).

Στο πρώτο δηλ. αυτό «πολυτεχνείο» ανωτέρου επιπέδου σπουδών δεν υπήρχαν οι κατηγορίες των μηχανικών όπως τις ξέρουμε σήμερα, αλλά μόνο μια και μοναδική κατηγορία: οι «πολιτικοί μηχανικοί», οι μηχανικοί δηλ. των «πολιτικών έργων». Αυτό συνεχίστηκε για τα επόμενα 27 χρόνια, μέχρι το 1914, οπότε το «Σχολείο των Βιομηχάνων Τεχνών» μετονομάστηκε σε «Εθνικόν Μετσόβιον Πολυτεχνείον» (νόμος 388/1914, ΦΕΚ 337/20-11-1914). Τότε μόνο δίπλα στις τρεις αρχικές σχολές προστέθηκαν οι σχολές των Αρχιτεκτόνων και των Ηλεκτρολόγων και Τηλεγραφομηχανικών, η δε σχολή των μηχανουργών μετονομάστηκε σε σχολή των Μηχανολόγων. Το 1917 με τον νόμο 980 (ΦΕΚ 242/1917) προστέθηκαν οι σχολές των Τοπογράφων μηχανικών και των Χημικών μηχανικών.

8. Οι «πολιτικοί μηχανικοί» παίρνουν τη θέση των «στρατιωτικών μηχανικών»

Η σύσταση του «Σχολείου των βιομηχάνων τεχνών» το 1887 που αποσκοπούσε στην παραγωγή «πολιτικών» μηχανικών ήταν απαραίτητη για να στελεχωθεί το «Σώμα πολιτικών Μηχανικών» που είχε συσταθεί στο τότε Υπουργείο Εσωτερικών το 1878, για να αναλάβει την

διεύθυνση της εκτέλεσης των δημοσίων έργων (νόμος ΧΠΗ'/1878 «Περί συστάσεως σώματος πολιτικών μηχανικών» - ΦΕΚ 27/4-5-1878). Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου το σώμα αυτό θα στελεχώνονταν με 13 νομομηχανικούς (μηχανικούς του Νομού) και 38 επαρχιακούς μηχανικούς. Δικαίωμα διορισμού σε θέση του Σώματος είχαν σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου:

- A) οι αποπερατώσαντες τας σπουδάς των έν τινι ημεδαπή ή αλλοδαπή ειδική σχολή και προσάγοντες περί τούτου δίπλωμα
B) Οι έχοντες **δίπλωμα αρχιτέκτονος** ή διορισμόν τοιούτου και υπηρετήσαντες επί δεκαετίαν ως τοιούτοι.

Δεδομένου όμως ότι το 1878 δεν υπήρχε ακόμη «ημεδαπή ειδική σχολή» για «πολιτικούς μηχανικούς ή αρχιτέκτονες ο νόμος προέβλεπε:

Άρθρον 4

Επιτρέπεται ίνα κατά την πρώτην σύστασιν του Σώματος καταταχθώσιν εις αυτό στρατιωτικοί μηχανικοί..... Οι λοχαγοί κατατάσσονται ως **νομομηχανικοί** και εισηγηταί β' τάξεως.

Άρθρον 7

Η Κυβέρνησις δύναται να διορίση **αλλοδαπούς** μηχανικούς

Στο διάταγμα αυτό βλέπουμε:

- ότι ενώ δεν υπήρχαν ακόμη «διπλωματούχοι» πολιτικοί μηχανικοί, υπήρχαν «διπλωματούχοι» αρχιτέκτονες. Προφανώς ήταν απόφοιτοι σχολών του εξωτερικού.
- ότι τον τίτλο του «αρχιτέκτονα» τον έφεραν όχι μόνο όσοι είχαν σπουδάσει και είχαν σχετικό δίπλωμα αλλά και όσοι είχαν υπηρετήσει σε τέτοιες θέσεις και είχαν αποκτήσει εμπειρία.
- ότι το «Σώμα των πολιτικών μηχανικών» περιελάμβανε και αρχιτέκτονες, πράγμα που δείχνει ότι ο όρος «πολιτικός μηχανικός» δεν σήμαινε κάποια ειδικότητα μηχανικών, όπως σημαίνει σήμερα, αλλά τον μηχανικό γενικώς που ασχολούνταν με τα δημόσια «πολιτικά έργα» είτε αυτά ήταν κτίρια είτε εγκαταστάσεις. Δηλ. το «Σώμα των πολιτικών μηχανικών» ήταν κάτι ανάλογο με το Σώμα του Μηχανικού στο στρατό, το οποίο μέχρι την ίδρυση της Χαρτογραφικής Υπηρεσίας Στρατού το 1895 και του Τεχνικού Σώματος το 1949 περιελάμβανε και τους μηχανικούς που ασχολούνταν με τις γεωδαιτικές εργασίες και τα ηλεκτρομηχανολογικά έργα.

Η νέα αυτή κατηγορία των μηχανικών, οι «πολιτικοί μηχανικοί», θα αρχίσουν να αντικαθιστούν σταδιακά τους μηχανικούς του στρατού που είχαν διορισθεί σε θέσεις «νομομηχανικών» ή «επαρχιακών μηχανικών».

Με την σύσταση του «Σώματος πολιτικών μηχανικών» τελειώνει η «προϊστορία» του κλάδου των «πολιτικών» μηχανικών, ο οποίος είναι ο κορμός του «γενεαλογικού δέντρου» των μηχανικών, από τον οποίο ξεπήδησαν οι «κλάδοι» των άλλων ειδικοτήτων όπως τις ξέρουμε σήμερα. Από εδώ αρχίζει και η ιστορία των ξεχωριστών κλάδων των μηχανικών και των προσπαθειών τους για την κατοχύρωση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων, πρώτα έναντι των κεκτημένων των στρατιωτικών μηχανικών (αρχικά της σχολής των Ευελπίδων και αργότερα της Σχολής του Μηχανικού) και μετά έναντι του «μητρικού» κλάδου από τον οποίο κάθε φορά αποσπώταν. Αυτά θα εκτεθούν στο 2^ο μέρος του άρθρου.